

**Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Економічний факультет
Кафедра фінансів**

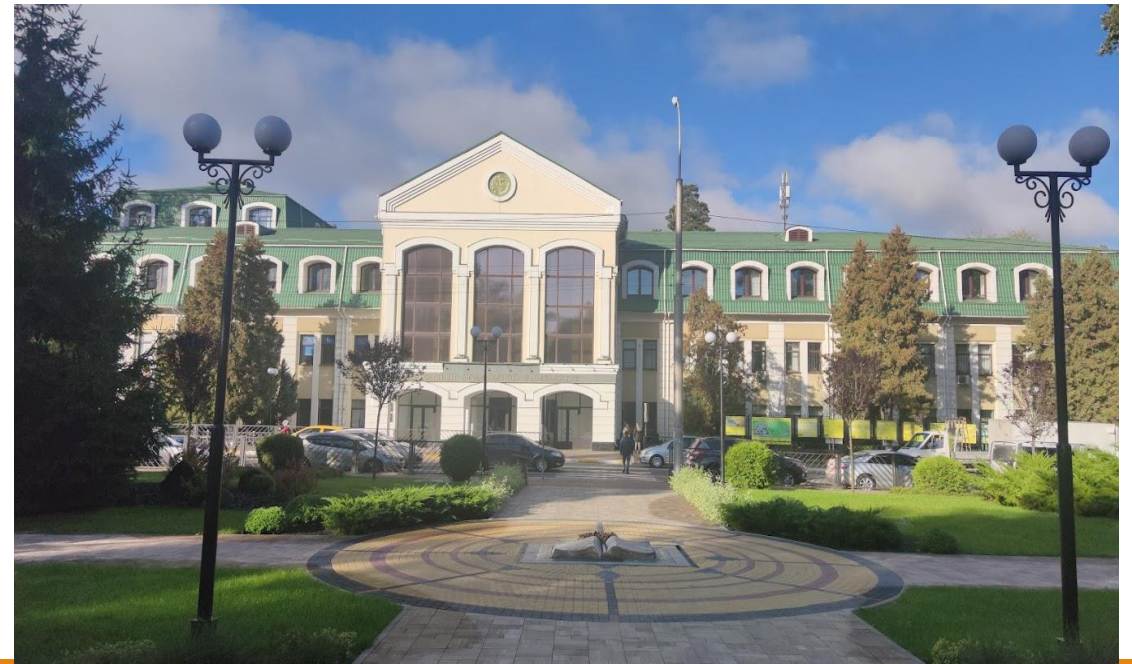

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ДОБУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

**Д.е.н., проф. Варналій З.С.
м. Київ, 22.11.2024 р.**

***Найщиріші вітання та
найкращі побажання колективу
Державного податкового університету,
учасникам XV Міжнародної науково-практичної конференції
«Трансформація фіскальної політики в умовах євроінтеграції»!***

ВІЙНА – СИСТЕМНИЙ ШОК ДЛЯ УКРАЇНИ

Україна вдячна світовій спільноті за реальну військову, фінансову, матеріальну, гуманітарну та іншу підтримку й допомогу! *Водночас:*

- Сьогодні ми маємо новий світ, нову реальність, де панує радикальна невизначенність та нові глобальні загрози.
- Ми маємо складний суміш екзогенних та ендегенних проблем, зростаючих безпекових реальних та потенційних загроз.
- Світу, в якому хтось гарантовано дбає про нашу безпеку, більше не існує...
- Зовнішні гаранти безпеки України, як з'ясувалось, на жаль, не в повній мірі є надійними, тому ми мали б і маємо взяти на себе більшу частину відповідальності у забезпеченні (зміцненні, гарантуванні) власної безпеки.
- Сьогодні недостатньо занепокоєння чи стурбованості світових лідерів, треба їх політична воля для того щоб був мир і він настане!
- Ми пожинаємо негативні наслідки багаторічного процесу розриву чинників розвитку держави, суспільства, економіки окремо від чинників нашої безпеки військової, зовнішньополітичної, економічної, енергетичної, екологічної, продовольчої, інформаційної тощо.
- Необхідно прийняти цю нову реальність та адаптуватися до неї, надаючи пріоритет **СТІЙКОСТІ**, здійснювати радикальну реконструктурування економіки та безпеки, розвивати **безпекологію**.

Киянка за народженням,
Прем'єр-міністр Ізраїлю Голда Меїр (1898-1978 рр.)

"Якщо ви хочете побудувати ту країну, в яку будуть повертатися її сини і доньки, якщо ви хочете побудувати ту країну, з якої будуть виїжджати тільки в сезон відпусток, в якій не буде відчуття страху за майбутнє, то зробіть всього лиш два кроки:

1. Прирівняйте **корупцію до зради Батьківщини**, а корупціонерів – до зрадників, аж до сьомого коліна.
2. Зробіть три професії найбільш високооплачуваними і престижними. Це **військові, лікарі та вчителі**.

І найголовніше – працюйте, працюйте і працюйте. Тому що ніхто крім вас не захистить вас, не нагодує вас, крім вас самих, і ваша країна потрібна тільки вам і більше нікому.

Коли це стане не просто словами і простим лозунгом, а стане способом вашого життя – значить ви добилися свого."

Корупція – моральна диверсія проти України

«Недавні зловживання в медичних комісіях, які визнавали непридатними до служби тих, хто повинен захищати Батьківщину, демонструють корупцію в її найогидніших формах.

Ми стали свідками, як корупція, подібно до корозії, роз’їдає зсередини Україну, **нищачи** людське сумління, стосунки та **державні інституції**. Це явище є тяжким моральним злочином, а в умовах війни його можна назвати моральною диверсією проти нашої країни...»

«Корупція – моральна диверсія проти України»

СВЯТОСЛАВ ШЕВЧУК,

отець і глава Української греко-католицької церкви

Українська правда, 29 жовтня 2024

<https://www.pravda.com.ua/columns/2024/10/29/7481904/>

Інституційна (НЕ)спроможність держави

Інституційна спроможність держави - це здатність інститутів держави виконувати свої функції на основі нормативно-правового, інституційно-організаційного та ресурсно-кадрового забезпечення.

Водночас, ми мали й до повномасштабної війни і зараз маємо суцільний правовий нігілізм, високий рівень корупції, тіньової економіки, рейдерства, офшоризації, навіть в умовах довготривалої війни, що дозволяє нам говорити скоріш всього про **інституційну НЕспроможність держави**.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

- ▶ Із збільшенням масштабів та тривалості загарбницьких військових дій виникає все більша низка загроз, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки держави.
- ▶ Головною передумовою дотримання національної безпеки держави наразі є забезпечення військової безпеки країни, зміцнення могутності Збройних Сил України.
- ▶ Сьогодні економіка України трансформується та адаптується до умов війни.
- ▶ В умовах війни, поглиблення глобальних викликів посилюється роль і значення подальшого розвитку БЕЗПЕКОЛОГІЇ.

Безпекознавство / Безпекологія

Безпекознавство

це система знань про захищеність об'єкта від внутрішніх та зовнішніх, реальних та потенційних загроз

Безпекологія

це міждисциплінарна наука, яка вивчає сутність, зміст, форми і методи організації та функціонування системного захисту об'єкта безпеки від внутрішніх та зовнішніх загроз

Економічна безпекологія

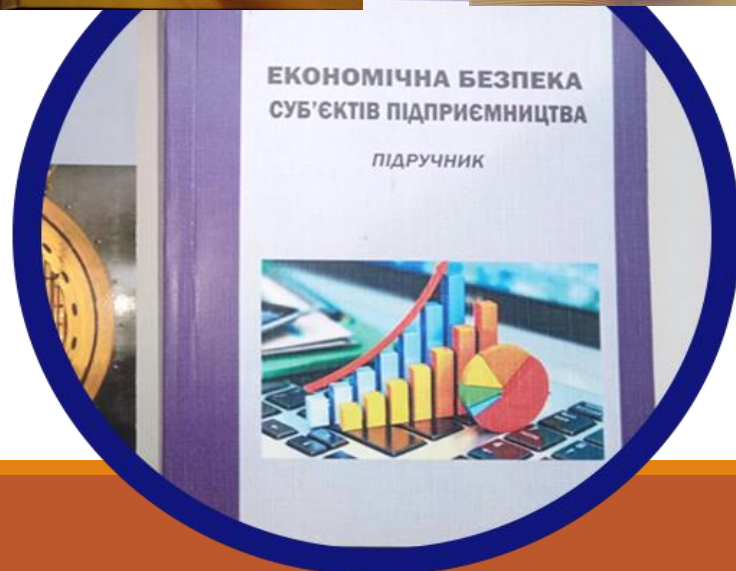
це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз відповідним економічним інтересам

Економічна безпекологія

Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації [монографія]. К. : Знання України, 2020. 423 с.
Економічна безпека суб'єктів підприємництва: підручник. За ред. З.С. Варналія. Чернівці: Технодрук, 2020. 458 с.

Соціальна безпека людини в умовах війни: монографія. За ред. Варналія З.С. К.: Знання України, 2023. 270 с.

Зміцнення соціальної безпеки людини в період війни та повоєнної відбудови України: За ред. Варналія З.С. К.: Знання України, 2024. 272с.

Чинники, що посилюють актуальність проблеми економічної безпеки України

- Повномасштабна війна російської федерації проти України.
- Глобалізаційні виклики та загрози, у тому числі, пандемія, діджиталізація...
- В Україні система економічної безпеки формувалася лише фрагментарно, не системно і не комплексно, без достатнього дотримання базових принципів економічно розвинених держав, зокрема ЄС.
- В економічній сфері, як наслідок, накопичувалися негативні явища і тенденції, які виявляються у критичних деформаціях економічного розвитку, окремих областей, районів, об'єднаних територіальних громад, деформаціях економічної структури, економічній активізації, соціально-культурній деградації та слабкій економічній захищеності людини.
- Вкрай недостатньо здійснювалися системні наукові дослідження питання забезпечення (гарантування) економічної безпеки України.

Загрози критичного стану економічної безпеки України

По-перше, це втрата значної частини людського капіталу як внаслідок втрат війни, зовнішньої трудової та загальної міграції, так і через ресурсні обмеження, які призводять до зниження народжуваності, порушень в структурі раціонального харчування, якості базових соціальних послуг та у підсумку – недостатнього рівня відтворення.

По-друге, істотне послаблення інтелектуально-кадрового забезпечення – головного ресурсу конкурентоспроможності національної економіки.

По-третьє, критичне зниження рівня якості життя населення, його соціальної захищеності, що призводить до спаду інвестиційної та загальної привабливості територій держави для проживання населення.

Зміцнення економічної безпеки України

Необхідно розрізняти поняття «забезпечення економічної безпеки» та «зміцнення економічної безпеки», які на перший погляд є тотожними.

Забезпечення економічної безпеки держави – це основа, перший етап (ступінь) реального стану економ. безпеки, яка характеризується певною гарантією, необхідним і достатнім рівнем небезпеки та захисту від реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз.

Зміцнення економічної безпеки держави є вже другим етапом (ступенем, стадією), новим, більш якісним рівнем стану економічної безпеки, який характеризується постійним, більш надійнішим, тривалішим (довгостроковим), могутнішим, стійкішим рівнем економічної безпеки.

В умовах війни, як і в повоєнний час, ми маємо говорити не лише щодо забезпечення економічної безпеки України, а й про її зміцнення. В основі системи зміцнення економічної безпеки має бути постійно діючий в часі та просторі ефективний механізм, який активно сприймав би вплив зовнішніх чинників, у тому числі військову агресію.

Інституціональні засади забезпечення економічної безпеки

Важливе значення щодо забезпечення системи економічної безпеки України є процес її інституціоналізації, який слід здійснювати за такими напрямками:

створення інститутів, що підвищують економічний потенціал національної економіки та формують умови для його максимальної реалізації;

реалізація заходів інституційного характеру з метою зниження ризикованості.

Під інституціональними основами забезпечення економічної безпеки держави слід розуміти сукупність інститутів, установ та організаційно-правових норм і правил, законів та процедур, що в сукупності цілеспрямовано формують інституційний механізм економічної політики, який є дієвим інструментом у системі державного регулювання та позитивно впливає на фінансово-економічні процеси, які забезпечують впровадження економічної політики щодо захисту економічних інтересів України.

Інституціоналізація зміцнення економічної безпеки

Інституціоналізація зміцнення економічної безпеки здатна:

- 1) сформувати єдині і прозорі, визнані всіма суб'єктами нормативно-правові, а також статусні (формальні та неформальні) правила і умови поведінки;**
- 2) забезпечувати якісне планування розвитку ситуації, впровадження запланованих змін, а також гарантувати незворотність цих процесів;**
- 3) збалансувати поступ елементів державної, публічної та приватної інфраструктури в економічній сфері;**
- 4) підсилити дію не лише законодавчих, але й інших інститутів;**
- 5) сформувати систему з елементів інституціоналізації, яка, закономірно, більш стійка до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, характеризується високим рівнем природності та резистентності до загальної політико-економічної ситуації в країні та її регіонах, дії чинників глобалізації.**

Інституціонально-правове забезпечення економічної безпеки

Інституціонально-правове забезпечення економічної безпеки – це система нормативно-правових актів, що створюють правовий базис та регулюють правовідносини щодо забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях (макро-, мезо-, мікро- та нанорівнях).

- У січні 1997 року схвалено Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України.
- У червні 2003 року Верховна Рада України ухвалила Закон України "Про основи національної безпеки України", який набрав чинності з 30 липня 2003 року.
- 21 червня 2018 року було ухвалено Закон України «Про національну безпеку України», який вступив в дію 7 липня 2018 р.
- У травні 2015 затверджено Стратегію національної безпеки України (в новій редакції).
- Указом Президента України №347/2021 було затверджено Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року.
- Указ Президента України №21/2024 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 року "Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану».

Інституціонально-організаційне забезпечення економічної безпеки

Інституціонально-організаційне забезпечення економічної безпеки – це сукупність інститутів (організацій), які безпосередньо реалізують систему заходів щодо забезпечення економічної безпеки.

Координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, відповідно статті 107 Конституції України, є **Рада національної безпеки і оборони України**, яка координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

- Основними суб'єктами розробки та реалізації складових національної безпеки є (повинні бути):
- органи місцевого самоврядування; суб'єкти господарювання;
- громадські організації, особи;
- структурні підрозділи в ЦОВВ тощо;
- відповідні органи центральної влади, зокрема, БЕБ, водночас, яке по суті є правоохоронним органом з фінансово-економічних розслідувань, тому є нагальна потреба внести суттєві зміни до відповідного закону щодо функції захисту економічних та фінансових інтересів як держави та і інших суб'єктів.

Інституціонально-кадрове забезпечення економічної безпеки

Інституціонально-кадрове забезпечення економічної безпеки – система забезпечення економічної системи, необхідним кадровим контингентом (висококваліфікованими кадрами), а також інформацією про них, впровадження науково обґрунтованих методів добору, навчання, виховання, стимулювання кадрів, надання їм правового захисту

- **Інституціонально-кадрове забезпечення економічної безпеки, функціонування та подальший розвиток економічної системи вимагає цілісної, дієвої політики підготовки сучасних, високопрофесійних кадрів з безпеки**

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

У багатьох наукових установах та закладах вищої освіти України були відкриті спеціалізовані вчені ради за спеціальностями 21.04.01 (з 2004 р.) та 21.04.02. (з 2008 р.)

Зокрема, в Національному інституті стратегічних досліджень, Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Львівському державному університеті внутрішніх справ, університеті «КРОК» та багатьох інших.

Як приклад, за останні десять років (2010-2020 рр.) в спеціалізованій вченій раді 26.718.01 у Національному інституті стратегічних досліджень було захищено 13 докторів економічних наук та 24 кандидатів економічних наук за спеціальністю 21.04.01 - економічна безпека держави (економічні науки) та один доктор економічних наук за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (економічні науки).

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

-
- Велике значення в процесі становлення та розвитку економічної безпекології є освітянська складова, зокрема, **підготовка фахівців з фінансово-економічної безпеки**.
 - У 2007 році в Україні у галузі знань 1801 «Специфічні категорії» була відкрита спеціальність 8.18010014 «Управління фін.-економічною безпекою», освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр».
 - У 2011 р. затверджений галузевий стандарт за цією спеціальністю з присвоєнням кваліфікації 2414.2 «Професіонал з фін.-економ. безпеки» або 2414.2 «Аналітик з питань фін.-екон. безпеки».
 - Наказом МОН України № 1423 від 23 грудня 2021 року «**Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності) для другого (магістерського) рівня вищої освіти**» затверджен стандарт вищої освіти зі спеціальності 256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності) галузі знань 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону для другого (магістерського) рівня вищої освіти, який вводиться в дію з 2022/2023 навчального року.
-

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ДПУ

- Вагомим та унікальним підрозділом Державного податкового університету є **Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи**, який пропонує широкі можливості для навчання та професійного зростання у сферах економічної безпеки та митної справи.
- Завдяки передовим навчальним програмам, кваліфікованим викладачам і сучасній матеріально-технічній базі, готуються фахівці, здатних забезпечити економічну безпеку та ефективно управління митними процесами.
- Унікальність Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи ДПУ визначається особливостями організації освітнього процесу, зокрема, **спеціалізованими освітніми програмами**, які передбачають унікальні навчальні курси та спеціалізації, що не мають аналогів в інших навчальних закладах, зокрема в сфері економічної безпеки та митного адміністрування.

ВИСНОВКИ

- **З метою зміцнення економічної безпеки України в умовах війни та повоєнний час необхідно:**
- Розробити та реалізувати комплекс заходів щодо активізації участі економічних та фінансових інститутів у сприянні захисту національних економічних та фінансових інтересів, макроекономічної стабільності, розвитку вітчизняного бізнесу, підтримці наукових досліджень, впровадженні інновацій тощо.
- Активізувати реалізацію низки інституціонально-правових, організаційних та кадрових заходів, що сприятиме підвищенню ролі економічних та фінансових інститутів у системі зміцнення економічної безпеки держави в умовах війни та євроатлантичної інтеграції України.
- Прийняти нову реальність та адаптуватися до неї, надаючи пріоритет **СТІЙКОСТІ**, здійснювати радикальну рекструктуризацію економіки, підвищити конкурентоспроможність та економічну безпеку України.

Т.Г. Шевченко про оновлення України

**І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі»**

Шевченко Т.Г. Кобзар. К.: Дніпро, 1980. С.553.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!

